

Foto: Anna Hagland, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Kockes hemfäbod

Kockes hemfäbod ligger i byn Grytberg i Leksand. Gården är troligtvis uppförd på 1800-talet och här bedrevs aktivt fäbodbruk in på 1930-talet. Gården är belägen inom riksintresse för kulturmiljö och byggnadsminnesförklarades 2012.

Beskrivning

Historik

Det är okänt exakt när byggnaderna på Kockes hemfäbod uppfördes, men troligt är nåågon gång efter 1856. Det året upprättades nämligen en storskifteskarta för byn och gården finns inte medtagen på kartan. Byggnadernas utseende och teknik tillhör 1800-talet. I stugan finns dock dörrar med beslag till rum och kammare som till utseende kan dateras 1700-tal. De äldre detaljerna är antagligen återanvända delar från någon annan byggnad, ett vanligt förfarande. Fäboden har varit i bruk i sin ursprungliga funktion fram till 1935, varefter den alltmer lämnats från aktiv brukning för att helt upphöra omkring 1950. Gårdens namn "Kockes" är tillkommet efter den familj som brukat och ägt gården fram till 2006 då gården såldes utanför släkten Kock.

Kockes hemfäbod ligger idag i byn Grytberg. Gården har tidigare ingått som så kallad hemfäbod till ett brukningscentrum i byn Romma, belägen 8–10 km bort. Fastighetsbeteckningen pekar dock mot grannbyn Ullvi. Byn Grytberg tillhör de typiska byar i Siljansbygden som historiskt bestått av en blandning av åretruntbosättningar och fäboddar från ett varierat antal byar. I Grytberg finns än idag marker med tillhörighet till byarna Berg, Hälla, Tibble, Västra Rönnäs som tillsammans med Ullvi är belägna på rad vid Dalälven.

Miljö

Grytberg är, i motsats till hembyarnas lokalisering på älvnära sedimentjordar, belägen på högre belägna moränmarker som lämpat sig för fäbodbruk. Fäbodgårdens omgivning utgörs idag av skogsbevuxna före detta inägor. Marken innehåller spår av övergiven odlingsmark med odlingsrösen, vägar och stigar. Här finns också två kallkällor. Det i byggnadsminnet avgränsade området utgörs av gårdstunet och den närmaste omgivningen och följer i tillämpliga delar befintliga fastighetsgränser.

Figur 1. Gården ligger avskilt i byn Grytberg. Foto: Anna Hagland, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnader

Den kringbyggda fäbodgården Kockes består huvudsakligen av liggtimmerbyggnader uppförda i den lokala byggnadstraditionen på tre sidor runt ett tun. Alla byggnader har tegeltak, under vilket det ursprungliga spåntaket är bevarat. Manbyggnaden och ladugården står på mur av kraftigt huggna granitblock, de övriga vilar på hörnstenar.

Boningshuset (1) eller "stugan" är en timrad enkelstuga med en påbyggd vedbodtill planformen en enkelstuga bestående av farstu, stuga med eldstad i ett av hörnen och väggfasta sängar samt en kammare. På gaveln finns en påbyggd vedbod av regelkonstruktion och liggande plank. Fyra fönster är placerade på tre av husets sidor. I kammare och farstu syns mossan mellan de omålade timmerstockarna, medan stugan som kontrast ger ett relativt intryck av omboning genom lerklinade väggar och väggpapp.

Uthusen är byggda i två längor som tillsammans bildar en L-form. Längan åt väster består av en lada (2) och ett stall (3) med portluder mellan byggnaderna. Ett påbyggt dass (4) finns i den norra änden. Längan åt norr består av ladugård (5) och bod (6) med en svale emellan. Ladugården har trampat jordgolv med plats för fem till sex vuxna djur, och inredningen med bås och kätte är intakt. Alla uthus har ursprunglig inredning.

På flera hemfäboddar är knutskallar, syllstockar, vindskivor, portar och luckor rödfärgade, så även här. Rödfärgen är urlakad och i övrigt ofärgade delar är grånade, vitnade eller solbrända genom att kådan i träet dragits ur. Gårdens sparsmakade färgskala och trämateriallets patina är en estetisk tillgång och har högt upplevelsevärde.

Troligtvis är såväl gården i sin helhet, som material och detaljer med tillhörighet i det ursprungliga uppförandet. Gården har över tid i huvudsakligen också underhållits med befintliga traditionella material och metoder. Få ingrepp och förändringar har gjorts i byggnaderna, såväl till det inre, som till det yttre, sedan den uppfördes under 1800-talets senare hälft.

Gården renoverades för framtida bevarande 2008. Vid fönsterrestaureringen upptäcktes svaga spår av guldockra på fönsterbågarna och det bestämdes då att återge bågarna denna färg. Det är troligt att fönsterbågarna från början fick denna färg i början av 1900-talet, då denna färgsättning var populär.

Figur 2. Gårdens byggnader under renovering 2008. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 3. Hemfäbodens timrade fasaderna är grånade. Foto: Anna Hagland, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Fönster i boningshuset i kulören guldockra. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Boningshusets eldstad. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Timmerhusens rektangulära knutskallar är ett typiskt 1800-talsutförande. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Kockes hemfäbodgård i Grytberg är en ovanligt välbevarad så kallad hemfäbodgård typisk för Siljansbygden och för fäbodsystemets höjdpunkt i mitten på 1800-talet. Den traditionella gårdsformen, materialval och den av enkelhet präglade utformningen av gården berättar gården om de jordfattiga böndernas villkor och försörjningsekonomiska system.

Skyddsbestämmelser

1. Byggnaderna på bifogade situationsplan får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadernas inre får inte göras ingrepp i rumsindelning och fast inredning.
3. Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med för byggnaden typiska material, färger och metoder och på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Det område kring byggnaderna, som på situationsplanen är markerad med en röd linje, ska hållas i traditionellt skick. Nybyggnader får inte uppföras inom området.

Om särskilda skäl finns får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om vården av det i byggnadsminnet ingående skyddsområdet.

Siffrorna på situationsplanen hänvisar till ovanstående byggnadsbeskrivning.

Figur 7. Situationsplan med byggnadsminnets skyddsområde markerat med röd linje. Ur beslut 2012.05.08.

1. Boningshus
2. Lada
3. Stall
4. Dass
5. Ladugård
6. Bod

Administrativa fakta

Kommun: Leksand

Fastighetsbeteckning: Ullvi 10:19

Byggnadsminnesförklaring: 2012.05.08

Tillgänglighet: Inte öppen för allmänheten.

[Byggnadsminnesförklaring Kockes hemfäbod beslut 2012.05.08](#)
[Bebyggelseregistret \(BeBR\) - Riksantikvarieämbetet \(raa.se\)](#)